

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 kwietnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Szanciło (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jarosław Sobutka

SSN Renata Żywicka

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 17 kwietnia 2023 r. w Warszawie,
skargi kasacyjnej G. spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu
z 20 kwietnia 2020 r., I AGa 262/19,
w sprawie z powództwa G. spółki akcyjnej w W.
przeciwko W.K. i K.K.
o zapłatę,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. przyznaje kuratorowi pozwanych, których miejsce pobytu nie jest znane - adw. E.S. od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Poznaniu kwotę 1.328,40 zł (jeden tysiąc trzysta dwadzieścia osiem złotych czterdzieści groszy), w tym należny podatek VAT, tytułem wynagrodzenia kuratora w postępowaniu kasacyjnym;**
- 3. nakazuje pobrać od G. spółki akcyjnej w W. na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Poznaniu kwotę 1.328,40 zł (jeden tysiąc trzysta dwadzieścia osiem złotych czterdzieści groszy) tytułem wydatków związanych z wynagrodzeniem kuratora.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 15 października 2019 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu oddalił powództwo „W.” S.A. w W. skierowane przeciwko W.K. i K.K. o zapłatę – na podstawie art. 299 k.s.h. – solidarnie kwoty 81 079,32 zł wraz z odsetkami i orzekł o kosztach procesu.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że pozwane w okresie od 28 października 2010 r. do 12 lutego 2019 r. pełniły funkcję członków zarządu V. sp. z o.o. w P. W dniu 28 listopada 2014 r. Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu, w sprawie IX GNc 5658/14, wydał nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym, w którym nakazał spółce V. zapłacić powodowi kwotę 51 807,25 zł z ustawowymi odsetkami liczonymi od określonych kwot oraz kwotę 4 265 zł tytułem zwrotu kosztów procesu. Nakazowi zapłaty nadano klauzulę wykonalności. Prowadzone przez komornika sądowego przy Sądzie Rejonowym Poznań-Stare Miasto w Poznaniu pod sygn. Km [...] postępowanie egzekucyjne z ruchomości, wierzytelności i kont bankowych spółki V. zostało umorzone 19 lutego 2016 r. wobec bezskuteczności egzekucji. Jego koszty zostały ustalone na kwotę 23,75 zł. Nadto przyznano powodowi koszty zastępstwa prawnego w postępowaniu egzekucyjnym w kwocie 900 zł. Postanowienie to zostało doręczone powodowi 1 marca 2016 r.

Na podstawie tak ustalonego stanu faktycznego Sąd Okręgowy uznał, że roszczenie objęte pozwem nie było wymagalne, a powództwo przedwczesne. Odwołując się do dorobku judykatury, Sąd ten uznał, że zgodnie z art. 455 k.c. warunkiem wymagalności dochodzonego roszczenia było wezwanie pozwanych do zapłaty. Nie ustalono, że wezwanie takie miało miejsce przed procesem, a doręczenie odpisu pozwu kuratorowi procesowemu pozwanych nie skutkowało wymagalnością. Kurator pozwanych, jako kurator prawa procesowego, nie był bowiem uprawniony do odbioru oświadczeń materialnoprawnych.

Wyrokiem z 20 kwietnia 2020 r. Sąd Apelacyjny w Poznaniu oddalił apelację powoda, dzielając pogląd, że postawienie dochodzonej wierzytelności w stan

wymagalności wymagało – zgodnie z art. 455 k.c. – wezwania pozwanych do spełnienia świadczenia, do czego nie doszło, a ustanowienie kuratora procesowego dla pozwanego nieznanego z miejsca pobytu wywołuje jedynie skutki procesowe. Sąd drugiej instancji wskazał także, że uregulowanie art. 5 k.c. nie może być podstawą – samodzielnie lub uzupełniająco – uwzględnienia powództwa.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku Sądu Apelacyjnego w całości wniósł powód, zarzucając naruszenie prawa materialnego:

1) art. 455 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że powództwo w niniejszej sprawie zasługuje na oddalenie jako przedwczesne, gdyż dochodzone roszczenie jest niewymagalne wobec niewezwania pozwanych do zapłaty dochodzonych kwot, podczas gdy wymagalność dochodzonego roszczenia nastąpiła 1 marca 2016 r., gdyż roszczenie z art. 299 § 1 k.s.h. powstaje z dniem, w którym wierzyciel spółki dowiaduje się o braku możliwości wyegzekwowania długu z majątku spółki, co w niniejszej sprawie nastąpiło w dniu otrzymania przez powoda postanowienia komornika sądowego o umorzeniu postępowania egzekucyjnego, tj. 1 marca 2016 r., a ponadto pozwane co najmniej do 12 stycznia 2018 r. pozostawały członkami zarządu spółki V., a więc miały wiedzę nie tylko o niespłaconych zobowiązaniach spółki, ale również o braku majątku spółki na spłatę zaległych zobowiązań i o postępowaniach egzekucyjnych toczących się przeciwko spółce, w tym o umorzeniu postępowania egzekucyjnego prowadzonego z wniosku powoda, a tym samym wiedziały, że są odpowiedzialne osobiście za spłatę kwot niewyegzekwowanych na rzecz powoda;

2) art. 5 w zw. z art. 455 k.c. w zw. z art. 299 § 1 k.s.h. przez jego niezastosowanie i uznanie, że powództwo zasługuje na oddalenie jako przedwczesne, gdyż roszczenie dochodzone przez powoda jest niewymagalne wobec niewezwania pozwanych do zapłaty dochodzonych kwot, podczas gdy oddalenie powództwa z takich przyczyn jest niezgodne z zasadami współżycia społecznego i stanowi nadużycie prawa przez pozwane, a powód nie może ponosić negatywnych konsekwencji niedopełniania przez pozwane nałożonych na nie prawem obowiązków meldunkowych i informacyjnych, jak również związanych z obowiązkiem złożenia wniosku o upadłość niewypłacalnej spółki, a ponadto

pozwane co najmniej do 12 stycznia 2018 r. pozostawały członkami zarządu spółki V., z konsekwencjami wskazanymi w punkcie 1.

Powołując się na powyższe zarzuty, powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i wydanie orzeczenia merytorycznego, przy uwzględnieniu kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skarżącego skupiały się wokół zanegowania stanowiska Sądu *meriti* odnośnie do kwestii braku wymagalności roszczenia, z uwagi na nieskuteczne doręczenie pozwanym wezwania do zapłaty. W ocenie skarżącego Sąd Apelacyjny również nieprawidłowo zastosował art. 5 k.c., uznając, że nie stanowi on wystarczającej podstawy do uwzględnienia powództwa.

Zgodnie z art. 299 k.s.h., jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, członkowie zarządu odpowiadają solidarnie za jej zobowiązania (§ 1). Przesłankami odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o. są: istnienie zobowiązania spółki, a ściślej jego podstawy, w czasie sprawowania przez nich funkcji członków zarządu oraz bezskuteczność egzekucji tego zobowiązania z majątku spółki zarówno w okresie sprawowania funkcji przez członków zarządu, jak i już po ich odwołaniu, co musi udowodnić powód. Pozwany członek zarządu może uwolnić się od tej odpowiedzialności przez wykazanie, że przestał pełnić tę funkcję przed powstaniem zobowiązania spółki albo – w sytuacji przeciwnej – przez wykazanie przesłanek określonych w art. 299 § 2 k.s.h. (zob. np. wyrok SN z 13 kwietnia 2017 r., I CSK 286/16, i powołane w nim orzecznictwo).

Kluczowym aspektem – w kontekście zarzutów zawartych w skardze kasacyjnej – jest odróżnienie pojęcia i przesłanek odpowiedzialności członka zarządu spółki z o.o. oraz wymagalności roszczenia w stosunku do niego z tego tytułu. Przesłanki odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o. są to pewne okoliczności, czy też warunki, które skutkują aktualnością (dopuszczalnością) roszczeń wierzyciela w związku z bezskutecznością egzekucji w stosunku do spółki, jednakże nie uzasadniają one wymagalności tegoż roszczenia. Sąd bowiem powinien każdorazowo badać – obok aktualności roszczenia – jego wymagalność.

Niewątpliwie, roszczenie odszkodowawcze, a więc takie, z jakim mamy do

czynienia na gruncie art. 299 k.s.h., ma charakter bezterminowy, co oznacza, że zastosowanie znajduje art. 455 k.c., zgodnie z którym, jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania. W związku z tym roszczenie przeciwko członkowi zarządu spółki z o.o., oparte na art. 299 § 1 k.s.h., staje się wymagalne niezwłocznie po wezwaniu członka zarządu do spełnienia świadczenia (zapłaty). Kwestia ta jest bezsporna w orzecznictwie (zob. np. wyroki SN: z 21 lutego 2002 r., IV CKN 793/00, OSNC 2003, nr 2, poz. 22; z 25 maja 2016 r., V CSK 579/15).

Wbrew twierdzeniom skarżącego, nie chodzi tu jedynie o wymagalność roszczenia odsetkowego. Te wynikają z art. 481 § 1 k.c., a są uzależnione od powstania stanu opóźnienia w spełnieniu świadczenia pieniężnego. Istotna jest tu definicja zawarta w art. 476 k.c., z którego jednoznacznie wynika uzależnienie stanu opóźnienia (niezależnie czy prostego, czy kwalifikowanego – zwłoki) od niespełnienia świadczenia w terminie. Nie chodzi zatem o to, czy zobowiązanie dłużnika jedynie istnieje, ale czy jest ono wymagalne, tj. może być skutecznie dochodzone przed właściwym organem (w szczególności przed sądem). I od daty wymagalności wierzycielowi przysługują odsetki za opóźnienie. W odniesieniu do świadczeń bezterminowych datę, od której należne są odsetki, rozstrzyga – ustalona zgodnie z art. 455 k.c. – chwila wymagalności dochodzonego roszczenia, co dotyczy również roszczenia dochodzonego na podstawie art. 299 § 1 k.s.h.

Niejednokrotnie takie wezwanie do zapłaty zastępuje doręczenie pozwanemu odpisu pozwu, co nie budzi wątpliwości w orzecznictwie. Wpływa to nie na powstanie roszczenia, gdyż o już istnieje, ale jedynie na jego wymagalność i przesunięcie daty, od której powód może naliczać odsetki za opóźnienie (w przypadku roszczenia pieniężnego), ale nie stoi na przeszkodzie uwzględnieniu powództwa (art. 316 *in fine* k.p.c.). Jednakże w niniejszej sprawie, wobec nieustalenia miejsca pobytu pozwanych, został ustanowiony dla nich kurator (dla pozwanych nieznanych z miejsca pobytu – k. 69), któremu został doręczony odpis pozwu. Kurator, także ustanowiony na podstawie art. 143 k.p.c., ma obowiązek podejmować wszelkie czynności procesowe niezbędne dla zapewnienia obrony osoby, którą reprezentuje, także czynności dyspozytywne. Kurator uprawniony jest więc do składania

oświadczeń woli w imieniu reprezentowanej strony, ale tylko oświadczeń mających charakter procesowy. Oznacza to, że kurator procesowy nie jest uprawniony do składania, a więc także do odbierania oświadczeń o charakterze materialnoprawnym za stronę, którą reprezentuje w postępowaniu cywilnym. Stanowisko to zostało potwierdzone w orzecznictwie (zob. np. postanowienie SN z 20 marca 1991 r., III CRN 70/91; wyrok SN z 17 października 2007 r., II CSK 261/07, OSNC-ZD 2008, nr 3, poz. 84).

W nauce prawa oraz w judykaturze odróżnia się sytuacje, w których określone skutki materialnoprawne wywołuje czynność prawna tkwiąca *implicite* w podejmowanej czynności procesowej (np. wezwanie do spełnienia świadczenia zawarte w pozwie, jeżeli powód wcześniej nie wezwał pozwanego do spełnienia żądanego świadczenia), od sytuacji, w których prawo materialne wiąże określone skutki bezpośrednio z samą czynnością procesową (np. art. 123 § 1 pkt 1 k.c.). W pierwszym wypadku skutki materialnoprawne podjętej czynności oraz czas ich wystąpienia określa się według przepisów prawa materialnego (zob. art. 61 k.c.). Jeżeli zatem wezwanie do spełnienia świadczenia, o którym mowa w art. 455 k.c., zostało zawarte w pozwie, jego skutek następuje z chwilą doręczenia pozwanemu odpisu pozwu (wyrok SN z 30 kwietnia 2019 r., I CSK 22/18).

Wezwanie do zapłaty ma zatem charakter materialnoprawny, a nie procesowy i celem odniesienia skutków prawnych z niego wynikających powinno zostać doręczone bezpośrednio stronie, a nie kuratorowi, którego zadania wyznaczone w procesie mają charakter procesowy. Bezskuteczne zatem będzie w stosunku do pozwanego złożenie oświadczenia woli wywołującego skutki materialnoprawne, w sytuacji, w której oświadczenie to zostanie złożone wobec kuratora reprezentującego pozwanego w procesie. Kurator ten ma za zadanie bowiem podejmować za nieobecnego jedynie czynności procesowe, a zatem może on w istocie składać oświadczenia woli w imienia reprezentowanego, ale jedynie o charakterze procesowym.

Reasumując, ponieważ wymagalność roszczenia z art. 299 § 1 k.s.h. jest uzależniona od wezwania pozwanego członka zarządu spółki z o.o. do zapłaty, doręczenie odpisu pozwu kuratorowi ustanowionemu w trybie art. 143-144 k.p.c. nie

skutkuje powstaniem stanu wymagalności tego roszczenia. W konsekwencji roszczenia powoda nie jest jeszcze wymagalne, a zatem powództwo w istocie jest przedwczesne.

Nie był również zasadny zarzut naruszenia przez Sąd drugiej instancji art. 5 k.c. Zgodnie z tym przepisem nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub z zasadami współzycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony.

Zasady współzycia społecznego w rozumieniu art. 5 k.c. są pojęciem pozostającym w nierozłącznym związku z całokształtem okoliczności danej sprawy i w takim całościowym ujęciu wyznaczają podstawy, granice i kierunki jej rozstrzygnięcia w wyjątkowych sytuacjach, które przepis ten ma na względzie. Dlatego dla zastosowania art. 5 k.c. konieczna jest ocena całokształtu szczególnych okoliczności danego wypadku w ścisłym powiązaniu nadużycia prawa z konkretnym stanem faktycznym (zob. m.in. wyroki SN: z 22 listopada 1994 r., II CRN 127/94; z 2 października 2015 r., II CSK 757/14; z 2 marca 2022 r., II CSKP 90/22). W konsekwencji stosowanie klauzuli generalnej z art. 5 k.c. pozostaje domeną sądów *meriti*, a Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym mógłby zakwestionować oceny tych sądów, gdyby były rażąco błędne i krzywdzące (zob. wyrok SN z 6 września 2022 r., II CSKP 466/22).

Zgodnie jednak z ugruntowanym orzecnictwem art. 5 k.c. służy wyłącznie ochronie zobowiązanego i nie może być samodzielną podstawą nabycia praw podmiotowych, te bowiem wywodzą się ze stanowiących je norm prawa materialnego. Nie może zatem stanowić podstawy powództwa (zob. np. wyroki SN: z 28 kwietnia 2000 r., II CKN 258/00; z 5 marca 2002 r., I CKN 934/00; z 14 listopada 2013 r., II CSK 78/13).

Sąd Apelacyjny trafnie zatem ocenił rolę, jaką powinien pełnić art. 5 k.c. Niewątpliwie, nie może on stanowić wystarczającej podstawy do zasądzenia dochodzonej kwoty na rzecz powoda. Oczywiście, nie stanowi to asumptu do zaaprobowania unikania przez pozwane wywiązania się ze swoich zobowiązań. Nie budzi także wątpliwości, że to niezgodne z prawem zaniechanie pozwanych doprowadziło do sytuacji, że spółka z o.o. nie została postawiona w odpowiednim

czasie w stan upadłości, jednakże nie stanowi to wystarczającej podstawy do obejścia przepisów materialnego i procesowego, które zasadność powództwa uzależniają od jego wymagalności. Stwierdzenie przedwczesności powództwa nie zamyka jednakże powodowi drogi do dochodzenia roszczenia w przyszłości.

Mając powyższe na względzie, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., orzeczono jak w punkcie I sentencji wyroku.

O wynagrodzeniu należnym kuratorowi pozwanych Sąd Najwyższy orzekł stosownie do § 1 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 2018 r. w sprawie określenia wysokości wynagrodzenia i zwrotu wydatków poniesionych przez kuratorów ustanowionych dla strony w sprawie cywilnej (Dz.U. z 2018 r. poz. 536) w zw. z § 2 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U. z 2015 r. poz. 1800 ze zm.), z uwzględnieniem zasady, że jeżeli kuratorem strony, której miejsce pobytu nie jest znane, jest adwokat, jego wynagrodzenie podlega podwyższeniu o należny podatek od towarów i usług (zob. uchwałę SN z 21 stycznia 2022 r., III CZP 37/22, Biuletyn SN 2022, nr 1).

Z kolei o zwrocie wydatków poniesionych przez Skarb Państwa za wynagrodzenie kuratora orzeczono na podstawie art. 113 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1125 ze zm.).

[as]

[ms]